

УДК 005.332.4[334.722](075.8)

Ольга Джур

Olga Dzhur

**ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ****ESTIMATION OF EFFICIENCY OF ORGANIZATION AND ECONOMIC MECHANISM
OF MANAGEMENT BY COMPETITIVENESS OF ENTERPRISE OF SPACE INDUSTRY**

Проаналізовані концепції ефективності організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі. Здійснено змістовне розподілення поля конкуренції в космічній галузі. Сформульовані принципи побудови концепції ефективності організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі та запропоновані підходи до відповідної системи оцінок.

Ключові слова: концепція ефективності, організаційно економічний механізм управління конкурентоспроможністю, принципи, моделі оцінювання.

Conceptions of efficiency of organization and economic mechanism of management by competitiveness of enterprise of space industry are analysed. Substantial content division of the field of competition is carried out in space industry. Principles of construction of conception of efficiency of organization and economic mechanism of management by competitiveness of space enterprise are formulated and approaches of the proper system of estimations are offered.

Keywords: conception of efficiency, economic mechanism of management by competitiveness, principles, evaluation models.

Актуальність теми. Складність підприємств космічної галузі як соціально-економічних систем, специфіка їх управління, державного регулювання, важливість поставлених завдань та цілей, динамічність соціально-економічних та політичних процесів, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі, переорієнтація попиту ракетно-космічної продукції на зовнішній ринок висувають високі вимоги до визначення та удосконалення концепції ефективності організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі.

Ефективність є синтетичною характеристикою діяльності підприємства, що відображає успішність або неуспішність використання різних видів ресурсів та процесів. Вона дозволяє комплексно оцінити явища, що приводять до певних результатів.

Представники різних наукових шкіл сучасного економічного напрямку не мають узгодженої позиції щодо використання поняття господарського та організаційно-економічного механізму. Для деяких дослідників це тотожні поняття, а для деяких – структурні складові один одного.

Дослідження ефективності організаційно-економічного механізму (ОЕМ) управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі є дуже важливим питанням, оскільки визначає можливість функціонування в теперішньому часі і перспективи – в майбутньому високотехнологічного підприємства, як цілісної системи. Підтримка відновлюваного характеру високотехнологічних підприємств космічної галузі потребує розробки системи показників для всіх складових ОЕМ управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення теорії ефективності господарського механізму відображені в працях закордонних економістів, таких як: Б. Берман, М. Вебер, А. Кульман, Ш. Ріст, П. Самуельсон, А. Файоль, Я. Феріанц, А. Шеклі, Д. Еванс тощо. Напрямки підвищення ефективності господарського та/або організаційно-економічного механізму до 90-х років ХХ століття розглянуті в роботах багатьох російських учених-економістів, наприклад: Л. І. Абалкіна, А. Г. Аганбегяна, П. Г. Буніча, Є. І. Капустіна, Н. П. Федоренко, В. Ф. Філіппова, В. І. Франчука, С. С. Шаталіна, Л. М. Чістова, а пізніше – у дослідженнях вчених як радянського так і пострадянського простору, а саме: Ф. А. Амірджанянца, Н. А. Бушуєва, В. П. Василенко, А. А. Воронова, А. П. Градова, В. Ф. Катічева, Г. А. Лаврінова, А. А. Малицького, В. П. Москаленко, Ф. С. Маршенковіча, В. С. Мочерного, Ю. В. Овсоченко, Є. С. Оглобліна, І. В. Осколкова, Ю. М. Осипова, Т. В. Полозової, Н. В. Родіонової, О. М. Тридіда, Г. Л. Тульчинського, М. Хазана, Є. Ю. Хрустальова, А. І. Федоркова, А. В. Угрюмова, О. В. Шипунова, Є. Г. Ясіна та інших.

Дослідженню сутності та обґрунтуванню наповнення поняття управління конкурентоспроможністю підприємства та організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства присвячені праці таких вчених як: Л. В. Балабанової, Л. О. Баластрик, Т. Л. Безрукова, І. П. Булеєва, Л. С. Єгорова, А. Грод, А. А. Макаричева, В. С. Мочерного, Л. Мельник, Ю. Б. Іванова, О. П. Паламарчука, Т. Ю. Пастухової, Л. І. Піддубної, Г. М. Скудара, О. М. Тридіда, Л. В. Транченко, Х. А. Фасхiev та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає у аналізі та уточненні концепції ефективності організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі та розробці складових відповідної системи оцінок. Для досягнення мети використовувалися методи історичного та логічного підходу, діалектичного розвитку, лінгвістичний рівень опису систем як найбільш високий рівень абстрагування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення поставленого завдання потребує розкриття сутності таких понять як «ефективність», «конкурентоспроможність», «організаційно-економічний механізм управління підприємством космічної галузі». Дослідження даних категорій передбачає вивчення предмет-об'єктних зв'язків таких наукових напрямків як економіка підприємства, теорія менеджменту та міжнародна конкурентоспроможність підприємства.

Уточнення та формування концепції ефективності організаційно-економічного механізму управління підприємством космічної галузі обумовлено зміною та появою нових геополітичних утворень різного рангу та відповідальності, генезисом політичних, соціально-економічних, культурних традицій, що відбулися в більшості країн світу у продовж ХХ–ХХІ ст.

Трактування концепції як «системи поглядів на явища в світі, в природі, в суспільстві» або як «певний спосіб розуміння (трактування, сприйняття) якого-небудь предмету, явища або процесу; точка зору на предмет, керівна ідея для його систематичного освітлення, комплекс поглядів, зв'язаних між собою, що впливають один з іншого, система шляхів рішення вибраної задачі» [1] лише підкреслює актуальність, практичну та теоретичну необхідність подальшого удосконалення категорії ефективності в сучасній теорії та практиці господарювання високотехнологічних підприємств відповідно новим соціально-політичним та економічним реаліям в світі та Україні.

У вітчизняній теорії і практиці наукової думки під ефективністю прийнято вважати характеристику якості системи із точки зору витрат та результатів її функціонування. При цьому поняття ефективності пов'язували із вимірюванням відношення результатів до витрат, що його викликали та характеризували ефективність використання різних видів ресурсів всередині підприємства (організації). Англомовна наукова література при аналізі ефективності використовує два поняття: «efficiency» та «effectiveness».

Efficiency визначається шляхом порівняння різних компаній по співвідношенню результатів і витрат, що викликали ці результати. З позиції теорії ресурсної залежності efficiency – це міра оцінки використання ресурсів організації. У цьому сенсі дана категорія близька до загальноприйнятого у вітчизняній літературі розуміння ефективності. Efficiency розглядається також, як внутрішній стандарт результативності (to do things right), і знаходить своє віддзеркалення в системах управління ресурсами (наприклад, системи «точно в строк» тощо) [2, с. 5]. Effectiveness розглядається як зовнішній стандарт (to do right things), що відображає, наскільки організація відповідає запитам зовнішнього середовища, адаптивна, стійка, здібна до розвитку. Підходи до оцінки зовнішньої ефективності достатньо численні. Залежно від дослідницької традиції зовнішня ефективність розглядається щодо виконання стратегічних цілей і положення компанії на ринку; задоволення вимогам різних груп і організацій, які пов'язані з її діяльністю; фінансових джерел і величини вартості компанії.

Філософське трактування ефективності передбачає «здатність виконувати роботи і досягати необхідного або бажаного результату з найменшою витратою часу і зусиль» або «здатність діючої причини справити певне враження». Цим вона відрізняється від поняття ефективність виробництва, що є відношенням виробленого продукту до витрат на виробництво [3].

Стівен Кові, відомий експерт в галузі менеджменту визначає ефективність як баланс між «продуктом» (результатом) і «джерелом продукту» (ресурсом, засобом, здатністю), представляючи її у вигляді співвідношення П/ДП. Розкриваючи поняття ефективності, Стівен Кові представляє її не з механічної точки зору, а з погляду правильного управління, а також розвитку розумового, емоційного, лідерського, управлінського потенціалу особи [4].

Основою концепції ефективного управління, що була створена у 80-х роках ХХ ст. Г. Пітерсом та Р. Уотерменом було усвідомлення важливості двох видів факторів стосовно діяльності підпри-

емств, підрозділів, керівника – «власних та/або чужих». Фактори ефективності – те, що сприяє досягненню необхідних кількісних та якісних результатів, або – із чого складається наша сила. Фактори неефективності – те, в чому полягають наші слабкості, недостатня конкурентоспроможність, мала або низька ефективність. Найбільш важливою є та інформація, яка розкриває особливості або стиль досягнення результатів – високих, середніх або низьких.

П. Друкер визначає, що ефективність – це «правильно створювати потрібні речі», відповідно і досягнення мети найбільш економічним способом [5].

Українські дослідники М. В. Братанич та Т. В. Полозова приходять до висновку, що ефективність «це відносний показник, який характеризується динамічністю та висвітлює результативність діяльності з використання ресурсів для досягнення поставленої мети на релевантному проміжку» [6].

При дослідженні ефективності західних компаній найчастіше використовують показники рентабельності. Дані показники можна також зустріти у дослідженнях пов'язаних із постсоціалістичними країнами.

Такі вчені, як Frydman, Gray, Hessel, Rapaczynski у якості показників рентабельності використовують показники середнього доходу на одного робітника та середні витрати на одиницю валового доходу виручки. Claessens, Djankov, Pohl у якості ендогенної змінної поряд із показниками рентабельності використовують також коефіцієнт Тобіна (q-ratio). Деякі автори у якості показників ефективності використовують показники інтенсивності динаміки бізнесу. Earle, Estin, Leshenko запропонували фактор зміни долі продукції, що експортується. Пізніше ці ж автори пропонують використовувати складний індекс реорганізації (розраховують як середнє із показників, що характеризують ступінь оновлення виробництва та збуту, зміни зайнятості, перехід до нової організаційної структури підприємства, руху інвестицій та зміни виплат робітникам) [7].

А. Т. Гуссалов у своїй праці [8] пропонує ефективність OEM промислового підприємства визначати на основі методичних рекомендацій по оцінці ефективності інвестиційних проектів та їх відбору та фінансування. У якості показників ефективності OEM також запропоновані наступні показники: приріст обсягу продукції, питома вага обсягу виробництва, отриманий результат виробничої діяльності у вигляді нових видів продукції, числа нових робочих місць тощо, приріст продуктивності праці, коефіцієнт ефективності витрат, рентабельність OEM, період окупності витрат за рахунок застосування інструментів OEM; ефективність витрат на здійснення міроприємств OEM.

А. А. Воронов та В. Ф. Катічев у своїй праці [9] здійснили комплексний аналіз існуючих показників та методів оцінки ефективності OEM управління промисловим підприємством розроблених науковцями пострадянського простору і запропонували свою систему показників оцінки OEM управління підприємством в умовах конкуренції. Система складається із трьох блоків: 1) розрахункові показники; 2) експертні показники, що характеризують рівень управління підприємством; 3) експертні показники, що характеризують рівень управління підприємством в умовах конкурентної середовища. Дана система дає можливість зробити висновок про рівень управління та виділити резерви росту ефективності управління.

Історичний досвід розвитку суспільств засвідчив, що суперництво та конкуренція сприяли більш активному використанню індивідуумами та суспільствами своїх переваг, реалізації по максимуму своєї місії, штовхало на подальше удосконалення, стимулювало творчі процеси по перетворенню реальності на більш досконалі, раціональні форми, процеси та продукти.

Розуміння поля конкуренції на світовому космічному ринку може бути здійснено за допомогою переліку основних діючих осіб (гравців), сфери застосування та технології керування (див. табл. 1).

Таблиця 1

Змістове розподілення поля конкуренції в космічній галузі

Ключові гравці	Сфера застосування	Через що здійснюється керування
Збройні сили Громадянський уряд Міжурядові організації Некомерційні організації Громадяни	Наука та дослідження Зв'язок Спостереження Землі Орієнтація, навігація та синхронізація Виробництво Пуски Професійні послуги	Політика уряду та керівництво Людський капітал та досвід Корпоративна структура та управління Технологія та інновація Інвестиції та витрати

Джерело: розроблено автором

Більш детальний аналіз та наповнення категорії організаційно-економічний механізм управління підприємством космічної галузі представлений в авторській праці [10]. OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі розглядається автором як підсистема OEM управління підприємства космічної галузі, що може бути документарно та організаційно описана та відокремлена, а отже співвідносяться між собою як загальне і часткове. На практиці це завдання може бути реалізовано через створення окремих робочих груп.

Крім того, слід зважати на те, що ефективність підприємства, ефективність OEM управління підприємством та ефективність OEM управління конкурентоспроможністю підприємства – це різні поняття, що наповнені різним змістом, хоча в цілому ефективність підприємства є узагальнюючим показником.

Основним завданням OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі є досягнення визначених результатів ефективності за допомогою використання універсальних знань, що допомагають синхронізувати творчі та деструктивні процеси на підприємстві, забезпечити гнучке, раціональне та ефективне використання всіх видів ресурсів задовольняючи багаторівневу систему буття суспільства на соціальному, економічному, політичному, екологічному, культурному рівні за допомогою високотехнологічної продукції та послуг. Саме нова продукція космічної галузі сприяла акумулюванню та перетворенню у матеріальний вигляд теоретичних, творчих задумів, розробок вчених та створенню нових галузей суспільного виробництва, які прискорили та поліпшили якість життя всіх людей на Землі, результативність їхньої трудової діяльності.

В цьому аспекті корисним є дослідження Л. І. Абалкіна, який застосовує термін «господарський механізм» у дослідженнях макроекономічного рівня і визначає його у самій загальній формі як «спосіб організації суспільного виробництва із властивими йому формами і методами, економічними стимулами і правовими нормами» [11, с. 14]. Для повного розкриття місця господарського механізму в суспільному житті він підкреслює, що дана категорія опосередковує взаємовідносини продуктивних сил не тільки із відносинами власності, але й із комплексом соціально-політичних факторів (економічна політика і соціальна психологія) [11, с. 39]. До елементів господарського механізму Л. І. Абалкін відносить: форми організації суспільного виробництва; структуру і методи управління; форму економічних зв'язків в народному господарстві; економічні стимули і важелі впливу на виробництво; правові форми і методи регулювання виробництвом; соціально-психологічні фактори впливу на виробництво [11, с. 39–40].

Науковець підкреслює, що різні елементи господарського механізму органічно поєднані один із одним і утворюють єдине ціле, що потребує його дослідження цілою системою наук та комплексного вивчення. Л. І. Абалкін виділяє, що для характеристики повноти реалізації економічних інтересів суспільства необхідно враховувати два показника: абсолютної величини фізичного обсягу національного доходу та відносної ефективності виробництва, тобто потрібно брати два показника: об'ємний та показник ефективності виробництва. Той же самий методологічний підхід потрібно обирати при оцінці роботи підприємства. Тобто необхідно брати два аналогічних показника, наприклад: обсяг реалізованої продукції і норму рентабельності [11, с. 54–55].

Оскільки ефективність виробництва є специфічної формою виразу економії праці, то це не просто розрахункова величина, а перш за все соціально-економічна категорія [11, с. 55].

Дослідники розвитку економічних систем [12, с. 76] підкреслюють, що ефективність системи достатньо широке поняття. «Сюди можуть бути включені: продуктивність праці, приведені витрати, якість продукції, ступінь досягнення стратегічної цілі тощо. Ефективність систем, також як і інші характеристики визначається багатьма факторами».

Розробка та формування концепції ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємством космічної галузі потребує синтезу концепцій *efficiency* та *effectiveness*, оскільки повинна виявляти причинно-наслідковий зв'язок змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі високотехнологічного підприємства, що має переважний збут на світовому ринку космічних товарів та послуг. Проведений аналіз наукових думок дозволяє сформулювати принципи оцінки ефективності та побудови OEM управління конкурентоспроможністю підприємством космічної галузі, що представлені в табл. 2.

Аналіз синергетичного напрямку дослідження процесів та явищ в природі та суспільстві дозволив автору перекласти інформацію езотеричного представлення посилення процесів в життєдіяльності людини за допомогою Словника Образного Мислення [13], що заснований на законі аналогії.

Таблиця 2

Принципи побудови категорій ефективності та OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі

Поняття	
ОЕМ управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі	Ефективність
принципи побудови:	принципи побудови:
– забезпечення цілісності системи	– виділення у якості основних показників діяльності
– забезпечення можливості матеріалізації надскладних завдань	– відображення внутрішньої стійкості
– синхронізація внутрішніх та зовнішніх матеріальних та нематеріальних потоків	– показник того, що неможливе стало можливим
– використання внутрішніх та зовнішніх технологій ведення бізнесу, що не загрожують життєдіяльності людини («на межі добра і зла»)	– відображення здійснення намірів
– позитивність намірів (на глобальному, макро та мікрорівні)	– відображення появи нової продукції
– забезпечення високого темпу діяльності підприємства («олімпійський темп»)	– виконання вимог сьогодення (життєдіяльності системи)
– «людина є міра всіх речей»	– позитивність намірів (місії, цілей)
– забезпечення найвищого рівня творчих процесів («найвищий пілотаж ума») всіх складових системи	– переважання вартості творчих процесів як ресурсів у загальній вартості кінцевої продукції
– забезпечення умов, що реалізують силу віри та силу знань в системі	– показник кола сили у системі
– забезпечення надійного захисту для подальшого розвитку	– відображення поєднання процесу «початок-середина-кінець»

Джерело: розроблено автором

Треба зазначити, що схема, зазначена на рис. 1 активно використовується сучасною традиційною та нетрадиційною медициною в діагностиці та лікуванні людини.

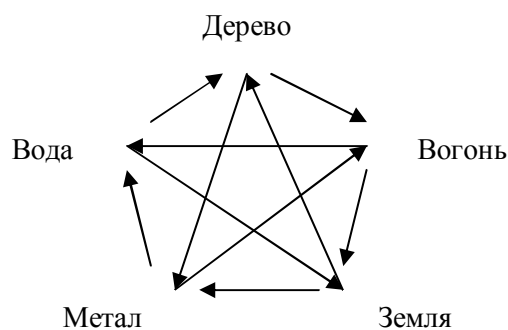

Рис. 1. Зірка стихій (із напрямками взаємодії) [14]

Стихії *підсилюють* одна одну, взаємодіючи по колу по часовій стрільці. Дерево підсилює вогонь, вогонь укріплює землю, в землі народжується метал, метал, метал створює та остуджує воду, вода живить дерево. Стихії *створять* (тобто створюють умови для виникнення) одна одну, взаємодіючи по променях Зірки проти часової стрілки.

На рис. 2 представлена авторська концепція формування ефективної роботи системи (підприємства), що забезпечує «коло сили», подальший розвиток та конкурентоспроможність підприємства.

Серед основних вимог до формування показників ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі слід виділити: можливість порівняння з показниками закордонних конкурентів; інформативність, доступність, корисність у практичному використанні та управлінні, зв'язок із фінансовими результатами компанії, причинність, зв'язок між оперативним та стратегічним рівнем.

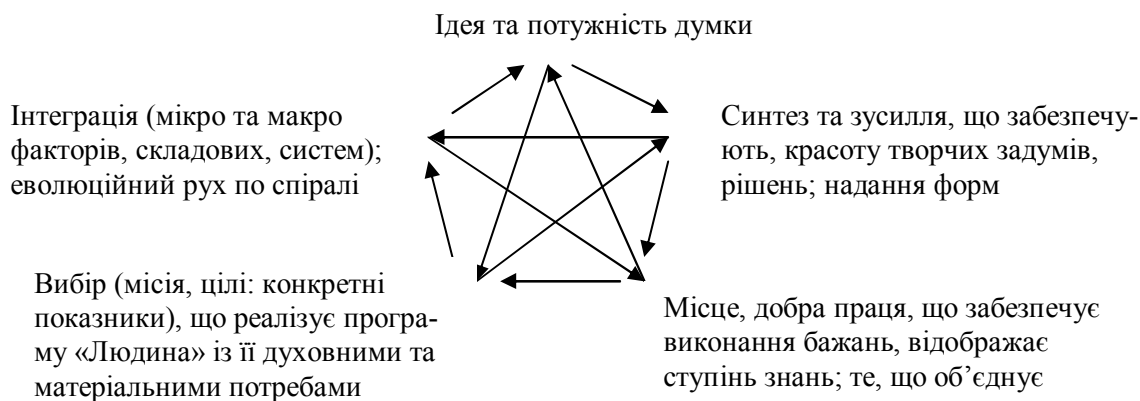

Рис. 2. Концепція ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємством космічної галузі

Джерело: розроблено автором

Одна із провідних європейських дослідницьких та консультаційних компаній Ecorus дає перелік індикаторів, що застосовується в мікроекономічному статистичному аналізі підприємств аерокосмічної галузі. До цього списку входять наступні показники: 1) дохід від основної діяльності на одного працюючого; 2) розмір прибутку (%); розмір ЕВІТДА (%); розмір ЕВІТ (%); грошовий потік/оборот (%); коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт ліквідності; коефіцієнт платоспроможності; рентабельність акціонерного капіталу; дохідність акціонерного капіталу; дохідність інвестиційного капіталу; додана вартість на одного працюючого [15].

Безумовно, дані показники, що офіційно представлені європейською аерокосмічною промисловістю повинні бути включені при формуванні часткових та узагальнюючих показників ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі.

Але слід зауважити, що підходи до оцінки ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі суттєво залежать від моделі управління конкурентоспроможністю підприємства та наповнення концепції конкурентоспроможності, які визначають об'єкт та предмет оцінки.

Структура системи оцінок ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі може бути представлена за допомогою наступних складових підсистем:

- виробничо-технологічна підсистема;
- фінансово-економічна підсистема;
- нормативно-правова підсистема;
- інноваційно-дослідницька підсистема;
- кадрова підсистема;
- територіальна підсистема;
- міжнародна участь та партнерство.

Показники кожної із підсистем можуть бути представлені в одній із наступних моделей представлення ефективності через зіставлення витрат (В) і результатів (Р):

- показник виду P/V характеризує результат, отриманий з одиниці витрат;
- показник виду V/P визначає питому величину витрат, що припадає на одиницю результату;
- показник виду $(P - V)$ характеризує абсолютну величину перевищення результатів над витратами;
- показник виду $(P - V)/P$ відображає питому величину ефекту, що припадає на одиницю отриманих витрат.

При використанні показників витрат слід користуватись нормативно-правовою базою України, яка дає інформацію про їх визначення та облік. Так, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО)/16 «Витрати» визначає, що витратами визначаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення власного капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [16]. Податковий кодекс України (ПКУ) надає більш розширене визначення поняття витрат і трактує

їх, як «суму будь яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником) [17].

Висновки. Обґрунтована необхідність уточнення та розробки концепції ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємством космічної галузі. Узагальнено та систематизовано підходи щодо визначення принципів побудови понять ефективності, OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі, розкрито сутнісне наповнення. Запропонована структура системи оцінок ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємства космічної галузі. Подальшого удосконалення потребує розробка узагальнюючого індексного показника ефективності OEM управління конкурентоспроможністю підприємством космічної галузі.

Список використаної літератури

1. Концепция [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tolkslovar.ru/k8601.html> – Назва з екрана.
2. Ойнер О. К. Оценка результативности маркетинга: от ресурсной эффективности к интегрированным подходам / О. К. Ойнер // Маркетинг в России и за рубежом. – № 1(63). – 2008. – С. 3–13.
3. Эффективность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>.
4. Стивен Р. Кови Семь навыков высокоэффективных людей : Мощные инструменты развития личности. – М. : «Альпина Паблишер», 2012. – 374 с.
5. Друкер П. Практика менеджмента / П. Друкер; пер. с англ. – М. : Вільямс, 2006. – 400 с.
6. Братанич М. В. Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів / М. В. Братанич, Т. В. Полозова // Економіка промисловості. – 2010. – №4. – С. 153–155.
7. Осколков И. В. Анализ сравнительной экономической эффективности государственного участия в пределах Санкт-Петербурга [Електронний ресурс] / И. В. Осколков, А. В. Угрюмов – Режим доступу : <http://finbiz.spb.ru/download/oskol.pdf>.
8. Показатели эффективности организационно-экономического механизма промышленного предприятия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://science-bsea.narod.ru/2011/ekonom_2011_16.
9. Показатели и методы оценки эффективности организационно-экономического механизма управления промышленным предприятием [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referent.mubint.ru/8/2891>.
10. Джур О. Є. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємств космічної галузі / О. Є. Джур // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Випуск 32: у трьох частинах. – Частина I. – Черкаси : ЧДТУ, 2012. – С. 80–87. – (Серія: Економічні науки).
11. Абалкин Л. И. Избранные труды : В 4 т. Т. II. На пути к реформе : Хозяйственный механизм развитого социалистического общества; Новый тип экономического мышления; Перестройка: пути и проблемы; Статьи, интервью, выступления / Вольное экономическое общество России; сост. Грибанова О. М. – М. : ОАО «НПО «Экономика», 2000. – 911 с.
12. Кучин Б. Л. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость / Б. Л. Кучин, Е. В. Якушева. – М. : Экономика, 1990. – 157 с.
13. Крайон. Числовые коды / Л. В. Семенова, Л. Ю. Венгерская. – 2-е изд. – М. : Амрита-Русь, 2009. – 320 с.
14. Зюрняева Т.Н. Энциклопедия эзотерических законов мироздания. – СПб. : «А.В.К.-Тимошка», 2006. – 512 с.
15. Competitiveness of the EA Aerospace Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecoys.com>.
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO16.aspx>.
17. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013.

Відомості про автора

О. Є. Джур, кандидат технічних наук, доцент, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара.